

Raha ja rakkaus hyvinvoinnin lähteinä

SAKARI KAINULAINEN

Tutkimusten mukaan ihmisten tyytyväisyys omaan elämään kasvaa tulojen lisäntyessä, mutta onnellisuuden kasvu loppuu tietyn tulorajan jälkeen. Artikkelissa tarkastellaan hyvin ja huonosti toimeentulevien suomalaisten kokemaa hyvinvointia. ”Onnellisia köyhiä” on kuin onkin olemassa.

Yhteiskunnallisessa keskustelussa ihmisiä luokitellaan eri luokkiin. Jako ”meidän” ja ”muiden” välillä on selkeä: puhutaan keskiluokasta ja syrjäytyneistä, hyväosaisista ja huono-osaisista, köyhistä ja eliitistä. Stereotypiat ovat mielessämme monesti tahtomattamme, mutta poliittisessa keskustelussa niitä käytetään usein myös tarkoituksella. Muut leimataan helposti tietynlaisiksi. Pelkistetyimmillään rikkaat halutaan nähdä hyväosaisina kaikilla elämänalueilla ja köyhät vastaavasti huono-osaisina. Voidaan kuitenkin kysyä, kuinka hyvin stereotypiat pitävät paikkansa: onko onnellisia köyhiä ja löytyykö rikkaista onnettomia? Tieteen alueella palataan kysymykseen siitä, mistä koettu hyvinvointimme muodostuu. Yhteiskuntapoliittisesti poraudutaan taas siihen, mistä koettu hyvinvointi kertoo ja mikä on sen käyttöarvo poliittisessa päätöksenteossa.

Hyvinvoinnista puhuttaessa yksi painottaa elämän ulkoisten tekijöiden merkitystä ja toinen enemmän sisäistä kokemusta näistä tekijöistä. Hyvinvoinnin kahden eri puolen painotuserot tulevat hyvin näkyviin valtioiden vertailuissa. Perinteisesti hyvinvointia on kuvattu bruttokansantuotetta (BKT) käyttäen. BKT:ta on kritisoitu jo vuosikymmenten ajan siitä, että se kuvaa ihmisen hyvinvointia yksiulotteisesti, vaikka ihmisen elämä on moniulotteinen. BKT:n rinnalle on luotu paitsi taloutta ja sen kestävyyttä laaja-alaisemmin huomioivia mittareita, erityisesti yksittäisten ihmisten koetulle hyvinvoinnille painoa antavia mittareita. (Vrt. Hoffren & Rättö 2011.) Viimeistään Stiglitzin raportin (2009) myötä ihmisten hyvinvointi on noussut vakavasti myös poliittiseen keskusteluun. Yksilön koetun hyvinvoin-

nin mittaamista on esitetty perusteeksi paremman – yksilön hyvinvointia paremmin tukevan – yhteiskuntapolitiikan aikaan saamiseksi (Saari 2011a; 2011b Hoffren 2012).

Koetun hyvinvoinnin maiden väliset tasoerot vertailut ovat nostaneet esiin yhden keskeisimmän hyvinvointitutkimusten löydöksen: tietynlaiset ympärillämme olevat rakenteet sekä instituutioiden toimintaperiaatteet tuottavat hyvinvointia ja toiset taas eivät. Hyvinvoinnissa ei ole, ainakaan pelkästään, kyse yksilöiden ominaisuuksista tai suhtautumisesta ympäristöönsä vaan ehkä enemmän ympäristön suhtautumisesta yksilöön. Koetun hyvinvoinnin voi perustellusti väittää olevan seurausta ihmisen tekemästä arviosta suhteestaan ympäröivän todellisuuden kanssa (vrt. Veenhoven 1994; 2009).

Jani Erola ja Juho Härkönen (2014) ovat etsineet ”onnellisia köyhiä” tarkastelemalla lasten saamisen yhteyttä vanhempien tyytyväisyyteen neljällä ulottuvuudella: työ, talous, asuminen ja vapaa-aika. He eivät kuitenkaan löytäneet selkeää yhteyttä alenevien tulojen ja lasten määrän kanssa. Lasten saamisen yhteys elämään tyytyväisyyteen on todettu aiemmin olevan kahtalainen: elämään tyytyväisyys on korkealla ennen lapsen saamista mutta laskee lapsen syntymän jälkeen (Myrskylä & Margolis 2014). Talouden ja hyvinvoinnin yhteyttä on tarkasteltu paljonkin aina siitä asti kun taloustieteen professori Richard Esterlin yllättyi 1970-luvulla havaittuaan, ettei taloudellinen kasvu lisää kansalaisten hyvinvointia suoraviivaisesti (Esterlin 2014). Maatasoisilla aineistoilla on osoitettu, että korrelaatio toimeentulon ja koetun hyvinvoinnin välillä on positiiv-

vinen ja sitä suurempi mitä alhaisemmasta tulo-
lotasosta on kysymys (Diener & Biswas-Diener
2002). Jussi Simpura ja Hannu Uusitalo (2011)
ovat kuvanneet kattavasti monisyistä koetun hy-
vinvoinnin tunkeutumista politiikkaan ja talous-
tieteellisiin analyyseihin. Yhä edelleen tämä yh-
teys talouden ja koetun hyvinvoinnin välillä on
kiistanalainen ja kaipaa analyyseja yksilötasoisilla
aineistoilla. Latinalaisen Amerikan korkean on-
nellisuuden yhtenä selityksenä (Rojas 2012) on
kuitenkin löydetty selitys ihmissuhteiden ja mui-
den kuin taloudellisten seikkojen merkityksestä
hyvinvoinnin muodostumisessa. Tällöin havaiti-
ttiin myös se, että on löydettävissä ryhmiä, joissa
ulkoinen ja sisäinen hyvinvointi ovat ristiriidassa
keskenään, jopa niin, että vain neljännes köyhik-
si määrittelyistä ihmisistä koki elämään tyytyväi-
syytensä matalaksi.

Etsin tässä artikkelissa vastausta siihen, missä
määrin objektiiviset tekijät ja subjektiiviset koke-
mukset ovat Suomessa linjassa toistensa kanssa, ja
tarkastelen, millä ehdoilla nämä kaksi tekijää voi-
vat olla ristiriidassa keskenään. Lähestyn vastaus-
ta kahdessa vaiheessa määrittelemällä ensin suo-
malaiset neljään toisistaan mahdollisimman pal-
jon eroavaan ryhmään ulkoisen ja sisäisen hyvin-
voinnin perusteella. Tämä tuo konkreettisesti nä-
kyviin sen, missä määrin koettu hyvinvointi nou-
dattelee ihmisten taloudellista selviytymistä. Tä-
män jälkeen pureudun tarkemmin siihen, mit-
kä tekijät erottelevat muodostettuja ryhmiä toi-
sistaan. Tulokset selkiyttävät koetun hyvinvoin-
nin mittaamisen merkitystä ja hyödynnettävyyt-
tä, kun arvioidaan hyvinvointivaltion onnistu-
mista tehtävässään.

Hyvinvoinnin ulkoiset ja sisäiset lähteet

Aluksi on syytä pysähtyä pohtimaan lyhyesti koe-
tun hyvinvoinnin syntymekanismeja ja sen kykyä
kertoa hyvinvoinnistamme laajemminkin; mikä
säätelää näiden keskinäistä suhdetta. Vaikka hy-
vinvointia on tutkittu runsaasti ja viime vuosi-
kymmeninä kiihtyvässäkään määrin, se ymmärretään
monin eri tavoin. Hyvinvointi yhdistetään
kuitenkin usein elämän laatuun ja jaetaan mate-
riaaliseen ja immateriaaliseen, eli ulkoiseen ja si-
säiseen puoleen. Ulkoiseen puoleen liittyvät elin-
olosuhteet, liittyminen muihin ihmisiin ja yli-
päättään ulkopuolellamme olevaan fyysis-sosiaa-
liseen maailmaan. Koettua hyvinvointia on jaet-

tu esimerkiksi ”tunteisiin ja järkeen” (esim. Di-
ener 1984; Diener & Ryan 2009; Kainulainen
1998; Vaarama & al. 2010a) tai hedoniseen ja
eudaimoniseen puoleen (esim. Veenhoven 1984;
1991; 2000; 2009). Edellinen jaetaan usein vie-
lä elämänalueittain hyvinvoinnin ulottuvuuksiin.
Elämään tyytyväisyys on näissä kahdessa jäsen-
nyksessä erilaisessa asemassa siten, että edellisessä,
esimerkiksi Ed Dienerin ajattelussa, se edus-
taa ”järkeä” joka yhdessä ”tunteen” kanssa muo-
dostaa hyvinvoinnin kokemuksen. Jälkimmäises-
sä, Ruut Veenhovenin ajattelussa se taas on itses-
sään yläkäsite, jota selittävät mielihyvän ja mieli-
pahan tunteet sekä kokemus hyvän ja tavoitellun
elämän toteutumisesta.

Hyvinvoinnista käytetään kansainvälisissä
tutkimuksissa usein yleistermiä ”happiness” ja
suomeksi ”onnellisuus”. Tällöin mittareina ovat
useimmiten koettu hyvinvointi (*subjective well-
being SWB*) tai elämään tyytyväisyys (*overall sa-
tisfaction with life O-SL*). Selkeimmin koetun hy-
vinvoinnin (suppeasti ymmärrettyinä) määritte-
lyä on tehnyt Ed Diener, jolle koettu hyvinvoin-
ti merkitsee elämään tyytyväisyyden ja tunneti-
lan summaa. Elämään tyytyväisyyden käsitettä
on taas vahvimmin kehittänyt Ruut Veenhoven,
jolle kokonaisvaltainen elämään tyytyväisyys rak-
entuu tunnetilojen ja saavutusten summana.
Näistä, vain muutama kysymykseen pohjaa-
vista mittareista, poikkeavat sellaiset mittaus-
tavat, joissa eritellään koettua hyvinvointia eri
ulottuvuuksittain ja pienemmistä indikaattoreis-
ta yhteen summataan. Tällaista lähestymistapaa
edustaa esimerkiksi Robert A. Cummins, jolle
koettu hyvinvointi merkitsee tyytyväisyyttä eri
elämänalueisiin. Lähellä näitä yksilön hyvinvoin-
tia kartoitettavia näkemyksiä ovat myös erilaiset
dynaamiset mallit, joissa edellä kuvattua koe-
tua hyvinvointia on kytketty yhteisön toimintaan
ja näin selitetään hyvinvoinnin muodostumisen
dynamiikkaa eri maissa. Tällaista mallintamista
edustavat esimerkiksi Len Doyal ja Ian Gough
(Kajanoja 1996) sekä OECD. Suomen kielessä
termi ”onnellisuus” linkittyy enemmän tunneti-
loihin kuin järkeilyyn ja arvioon. Tämä kielelli-
nen painotusero antaa lyömäaseita niille tahoille,
jotka suhtautuvat kielteisesti ihmisten mielipitei-
den käyttämiseen tutkimuksessa ja päätöksente-
ossa. Onnellisuustutkimusta voidaan tämän nä-
kökannan mukaan pitää jotenkin liian pehmeä-
nä ja epämääräisenä. Onnellisuustutkimuksessa
on kuitenkin kyse erityisesti siitä, että yksittäiset

ihmiset arvioivat omaa elämäänsä. Selkeästi onnellisuutta tarkastelevia tutkimuksia on kuitenkin myös tehty. Arttu Saarinen ja kollegat (2013) tarkastelivat onnellisuuden kokemusta Suomessa, mutta teoriaosuudessa käsiteltiin paljolti elämään tyytyväisyyttä kartoittaneita tutkimuksia. Tällä on merkitystä muun muassa siitä syystä, että talous ja elämään tyytyväisyys käyttäytyvät eri lailla kuin talous ja onnellisuus (Kahneman & Deaton 2010). Elämään tyytyväisyys kasvaa tulojen lisääntyessä, mutta onnellisuuden kasvu loppuu tietyn tulorajan jälkeen. Seuraavassa analyysissä elämään tyytyväisyys nähdään Veenhovenin mukaisesti synonyyminä kokonaisvaltaiselle koetulle hyvinvoinnille sen kuvatessa laajasti ihmisen hyvinvointia.

Keskustelu tyytyväisyyden (onnellisuus, *happiness*) hyödyntämisestä päätöksenteossa on nostettu vahvasti esiin (esim. Stiglitz 2009; O'Donnell & al. 2014; Veenhoven 2002; Tay & al. 2014). Aiemmin vahvasti taloudellisiin kysymyksiin keskittynyt OECD (2013) on myös kiinnostunut herättämään "ihmisiä keskusteluun yhteiskunnallisesta kehityksestä". OECD jakaa ihmisen (yksilön) hyvinvoinnin kahteen osaan, materiaaliin ja elämän laadullisiin seikkoihin. Tulot kuuluvat edelliseen ja sosiaaliset suhteet jälkimmäiseen kokonaisuuteen. OECD suosittaa tarkastelemaan ihmisten kokemuksia laajassa viitekehyksessä. Suomessa Marja Vaarama ja kollegat (2010b) korostavat samoin sitä, että hyvinvointipolitiikalla voidaan vaikuttaa ihmisten onnellisuuteen ja elämään tyytyväisyyteen ja että tämän tulisi olla politiikan tavoitteena.

Kriittistä näkökulmaa koetun hyvinvoinnin hyödyntämisessä edustavat set-point-teorian kannattajat. Teorian mukaan hyvinvointimme taso tulee syntymässämme "annettuna". Tällöin on painotettu mm. uskonnollisia ja geneettisiä tekijöitä, persoonallisuuden piirteitä sekä kulttuurista ja luontaista tasapainotilaa selityksenä koetulle hyvinvoinnille. Näille kaikille lähestymistavoille yhteistä on se, että koettu hyvinvointi on enemmän tai vähemmän vakio eikä se juurikaan reagoi – kuin lyhytaikaisesti – ympäröivän maailman kanssa. Empiria ei kuitenkaan vahvista tätä näkemystä, sillä sisäinen maailmamme korreloi ulkoisten tekijöiden kanssa ja jotkin vaikutukset ovat pysyviä. Kognitiivisen teoreettisen jäsenyyksen mukaan koettu hyvinvointi perustuu taas erilaisiin henkilökohtaisiin, yhteisöllisiin tai sosiaalisesti tuotettuihin vertailui-

hin, jolloin keskiöön nousee kysymys siitä, mitkä ovat ne kriteerit joihin omaa tilaa verrataan. Tunneperustaiset teoriat korostavat taas ihmisen sisäistä jatkuvaa arviointia omien lyhytaikaisten tai pidempiaikaisten tunnetilojen välillä (Diener & Ryan 2009). Tunteet nähdään luontaisten tarpeiden tyydyttymisen seurauksina, mutta myös signaaleina, jotka kertovat keholle kuinka sen tulee toimia. (Veenhoven 2009.)

On ilmeistä, että ihmisen elämään tyytyväisyys tai hyvinvoinnin kokemukset kertovat myös yhteiskunnan ja elinympäristömme tilasta, eli ulkoiset tekijät vaikuttavat sisäiseen kokemukseemme (Diener & al. 2012; Tay & al. 2014; Ervasti & Saari 2011). Tämä näkyy muun muassa maiden välisten hyvinvointierojen vertailussa. Korkeimmat elämään tyytyväisyyden arvot (asteikko 0–10) löytyvät sellaisista maista kuten Tanska (8,3), Islanti (8,2) ja Suomi (7,9), mutta myös hieman yllättävistä maista kuten Costa Rica (8,5). Suomen keskiarvo vastaa Vaaraman ja kumppaneiden (2010a) tulosta, jonka mukaan 80 prosenttia suomalaisista pitää yleistä elämäntilaaan erittäin hyvänä tai hyvänä. Alhaisimmat arvot esiintyvät sellaisissa maissa kuten Togo (2,6), Tansania (2,8) ja Burundi (2,9). Naapurimaamme Venäjä saa keskiarvon 5,5. (Veenhoven 2014.) Vaikka maiden koetun hyvinvoinnin taso on suhteellisen vakaa, niin yhteiskunnallinen kehitys heijastuu myös ihmisten hyvinvoinnin kokemuksen tasoon (Veenhoven & Vergunst 2013).

Hyvinvoinnin muutokset yhden maan eri kehitysvaiheissa kumoavat näkemykset ihmiselle tyyppillisestä pysyvistä hyvinvoinnin tasosta, joka määräytyisi jotenkin syntymässämme tai määräytyisi kulttuurisesti eikä olisi yhteydessä ympäröivän todellisuuden kanssa. Maiden väliset tasoerot asettavat myös kyseenalaiseksi väittämän, että ihmisluonnolle olisi jokin ominainen koetun hyvinvoinnin taso, joka ei riippuisi ympäristöstämme. Myös erot väestöryhmien välillä ovat selviä, kuten tulee ilmi vertailusta Kalkutan slummiin asukkaiden ja Pohjois-Amerikan rikkaimpien tyytyväisyydessä; jälkimmäisten tyytyväisyys on kaksi kertaa korkeampi kuin edellisten (Biswas-Diener 2006; 2001). On päivän selvää, että yksilöiden hyvinvoinnin taso kertoo yhteiskunnan (institutionalisesta) kyvystä tuottaa jäsenilleen hyvinvointia, kuten esimerkiksi Doyal ja Gough ovat hyvinvointiteoriassaan jäsentäneet (Kajanoja 1996; 2013). Maiden välisissä vertailuissa on ha-

vaittu, että yleistä elämään tyytyväisyyttä selittävät paremmin kognitiiviset arviot kuin tunnetilat (Rojas & Veenhoven 2011). Hyvinvointikokemuksemme tulevat paljolti ulkoa päin.

Maiden välisten vertailujen löydökset näkyvät myös yksilötasolla, mutta ne tulevat monisyisemmiksi. Objektiiivisella köyhyydellä on havaittu olevan negatiivinen korrelaatio elämään tyytyväisyyden kanssa yksilötasolla (Kainulainen 1998, 261; Diener & Biswash-Diener 2002) samoin kuin tuli edellä esiin valtioiden (väestökeskiarvojen) tasolla. Taloudellisen tilanteen ja koetun hyvinvoinnin suhde on kuitenkin monimutkaisempi kuin maiden välisistä vertailuista voi päätellä. Taloudellisen tilanteen ja elämään tyytyväisyyden välinen suhde vaihtelee taloudellisen tilanteen eri tasoilla. Lisätulot köyhillä aiheuttavat suuremman hyvinvoinnin kokemuksen kuin rikkaille (Diener & Biswas-Diener 2002). Kuitenkin korrelaatiot tulojen ja koetun hyvinvoinnin välillä jäävät suhteellisen alhaisiksi maiden sisäisissä tarkasteluissa (Phillips 2006, 27). Ne ovat kuitenkin systemaattisia, kun tarkastellaan myös maiden taloudellista kehitystä ajassa (Veenhoven & Vergunst 2013). Tulokset korostavat näkemystä, että koettu hyvinvointi on yhteydessä ihmisen tarpeiden tyydyttymisen kanssa ja on sen mittari (Mustonen 2012). Veenhoven (2009) korostaa tässä yhteydessä ihmisen biologista perusluontoa mielihyvän ja mielipahan (*hedonic level of affects*) lähteenä ja elämään tyytyväisyyden taustalla. Myös Pauli Niemelä (2014) liittää tunteet ihmisluonnon syvimpiin kerroksiin. Toisin sanoen kokonaisarvio elämään tyytyväisyydestä (*happiness*) selittyy erityisesti ihmisluonnon perustunteuksilla ja vasta toissijaisesti kulttuuriin (yhteisöön) kiinnittyvien kriteerien arvioimisella.

Yksilön omilla arvoilla, asioiden arvottamisella, on myös keskeinen merkitys elämään tyytyväisyyden kanssa. Arvottamista tai vertailua voidaan tehdä useaan suuntaan, ja niihin vaikuttavat myös yhteisön luomat kriteerit. Materialistisen arvomaailman on esimerkiksi havaittu laskevan hyvinvoinnin kokemusta samalla kun ihmisuhteiden arvostaminen kohottaa tätä (Diener & Biswas-Diener 2002, 142; Kasser 2002).

Ihmissuhteet vaikuttavat olevan yksi keskeisistä hyvinvoinnin lähteistä (Ervasti & Saari 2011, 197). Jo Aristoteles on aikanaan *Nikomakean etiikassaan* arvioinut, että ”ilman ystäviä kukaan ei haluasi elää vaikka hänellä olisi kaikkea muuta”. Ihmissuhteiden merkitystä koetulle hyvinvoin-

nille ovat tämän jälkeen korostaneet lukuisat tutkijat (esim. Kawachi & Berkman 2001). Resursien näkökulmasta käytettävissä olevat tulot ja niiden riittävyys sellaiseen elintasoon, jota kukin tavoittelee, on toinen keskeinen (ulkoisen) hyvinvoinnin lähde.

Objektiivisen ja subjektiivisen hyvinvoinnin keskinäistä suhdetta on teoreettisesti jäsennetty ristiintaulukoimalla nämä kaksi ulottuvuutta. Näin saadaan neljänlaisia ihmisiä: tuloillaan toimeentulevia ja elämäänsä tyytyväisiä ”rikkaita onnellisia”, tuloillaan toimeentulevia mutta elämäänsä tyytymättömiä ”rikkaita onnettomia”, toimeentulovaikeuksissa eläviä mutta elämäänsä tyytyväisiä ”köyhiä onnellisia” ja toimeentulovaikeuksissa eläviä ja elämäänsä tyytymättömiä ”köyhiä onnettomia”. Tämän jaon mukaisesti syntyvät hyvinvoivien, ristiriitaisten, adaptoituneiden ja deprivoituneiden ryhmät. (Phillips 2006; Saari 2011, 44; Kainulainen & Saari 2013.) Vastaavaa jakoa ovat käyttäneet Alex Michalos ja Steven Robinson (2012) analysoidessaan antiikin filosofien hyvän elämän jäsennyksiä. Heidän mukaansa hyvä elämä (*Quality of Life*) jäsentyy yleisellä tasolla ulkoisten elinolosuhteiden ja niiden kokemisen kautta. Michalosi ajattelussa näiden kahden tekijän avulla syntyy neljä erilaista maailmaa, joissa reaali maailma ja sisäinen kokemus ovat keskenään erilaisessa suhteessa.

Tässä artikkelissa hyödynnetään Michalosi näkemystä ottamalla hyvin ja huonosti toimeentulevien luokitteluun mukaan myös heidän koettu hyvinvointinsa. Molemmat ryhmät jaetaan elämään tyytyväisyyden perusteella keskimääräistä tyytyväisemmiksi ja tyytymättömämmiksi. Michalosi mukailleen tarkastellaan ihmisiä, jotka elävät ”paratiisissa” tai ”helvetissä” tai näiden väärityneissä tulkinnoissa. Aiemman vertailevan koetun hyvinvoinnin tutkimuksen perusteella oletan, että nykyhetken vaikea taloudellinen tilanne heijastuu elämään tyytyväisyyteen, vaikkakaan samanlainen taloudellinen tilanne ei näy välttämättä samanlaisena elämään tyytyväisyytenä. Aiemman psykologisen koetun hyvinvointitutkimuksen ja sosiologisen tunnetilojen tutkimuksen perusteella oletan, että immateriaaliset seikat linkittyvät kokonaisvaltaiseen elämään tyytyväisyyteen materiaalisia tekijöitä vahvemmin. Näiden oletusten perusteella arvioin lisäksi, että ”onnellisia köyhiä” on olemassa.

Aineisto ja menetelmät

Itä-Suomen yliopiston ”Hyvinvointi ja sosiaalinen yhteenkuuluvuus eriarvoisessa yhteiskunnassa” -hankkeen (WEBE) kysely perustuu edustavaan otokseen 20–64-vuotiaista suomenkielisistä mannersuomalaisista. Hankkeen tausta-ajatukset on kirjattu tarkemmin Juho Saaren (2011b) eriarvoisuutta käsittelevään artikkeliin. Aineisto kerättiin postikyselyinä maaliskuuhun 2012. Vastajat saivat myös halutessaan mahdollisuuden täyttää kyselylomakkeen internetin kautta. Osoitteet ja henkilöiden perustiedot saatiin poimimalla 5 000 suomalaisen satunnaisotos väestörekisteristä. Viikko lomakkeen lähettämisen jälkeen lähetettiin muistutus kyselyyn vastaamisesta. Niille, jotka eivät olleet vastanneet kolmen viikon kuluessa, lähetettiin uusi muistutus ja uusi kyselylomake. Kyselyyn vastasi lopulta 1 883 henkilöä, ja näin ollen lopulliseksi vastausprosentiksi muodostui 38. Tulos on samankaltainen moniin muihin viimeaikaisiin kotimaisiin sosiaalietieteellisiin postikyselyihin verrattuna (ks. esim. Sarpila & al. 2010; ks. myös Airio & Niemelä 2013). Saatu aineisto edusti kohtuullisen hyvin perusjoukkoa. Naiset (55 %) vastasivat kyselyyn kuitenkin hieman miehiä innokkaammin, samoin kuin iäkkäämmät nuorempiin verrattuna. Aineistoa käytetään seuraavissa analyyseissa painotettuna siten, että se vastaa keskeiseltä profiililtaan perusjoukkoa (ikä, sukupuoli, sosioekonominen asema).

Tutkimusmenetelminä käytetään ristiintaulukointia, keskiarvovertailuja ja korrelaatioita. Analyysit toteutettiin IBM SPSS Statistics 22 -ohjelmalla. Tarkoituksena ei ole rakentaa tilastollista mallia, jolla testattaisiin viimekädessä sitä, onko onnellisia köyhiä olemassa. Artikkelin tavoitteena on jäsentää empiirisen aineiston avulla suomalaisten koetun hyvinvoinnin ja taloudellisen toimeentulon suhdetta ja etsiä suuntia sille, miksi nämä kaksi seikkaa eivät aina vastaa toisiaan (vrt. Mustonen 2012). Analyysin muodostavat siis neljä vaihetta yhdessä ja niiden taustalla olevat käsitteelliset jäsenykset.

Elämään tyytyväisyyttä mitataan yhdellä kysymyksellä: ”Kun ajattelet tämän hetkistä elämäsi kokonaisuutena, niin kuinka tyytyväinen tai tyytymätön olet siihen asteikolla 0–10?” Mittari on maailmanlaajuisesti yksi yleisimpiä koetun hyvinvoinnin mittareista (esim. Veenhoven 2012).

Elämään tyytyväisyyttä eri elämänalueilla tar-

kastellaan henkilökohtaisen hyvinvointi-indeksin (*Personal Well-being Indexin PWT*) avulla. Elämänalueet olivat elintaso, terveydentila, saavutukset elämässä, henkilökohtaiset ihmissuhteet, turvallisuus, ryhmiin kuuluminen, turvattu tulevaisuus ja hengellisyys tai uskonnollisuus. Kuttakin kohtaa arvetetaan asteikolla nollasta kymmeneen. Indeksillä kartoitetaan keskeiset elämänalueet ja on varsin laajasti käytetty mittari eri puolilla maailmaa (International Wellbeing Group 2006).

Positiivisten ja negatiivisten tunnetilojen (*affect*) esiintymistä kartoitettiin kysymällä ”Kuinka usein olet tuntenut itsesi viimeisten 12 kuukauden aikana...” ja pyytämällä arvioita seuraavista seikoista: yksinäiseksi, masentuneeksi, epäonnistuneeksi, onnelliseksi, rakastuneeksi sekä ihmiseksi jota rakastetaan. Vastausvaihtoehdot olivat yhdestä (ei koskaan) viiteen (jatkuvasti).

Taloudellista asemaa pyydettiin arvioimaan suhteuttamalla tulot menoihin ja arvioimalla rahan riittävyttä seuraavasti: ”Kun taloutenne kaikki tulot otetaan huomioon, saatteko tavanomaiset menonne niillä katetuiksi.” Vastausvaihtoehtoina olivat suurin vaikeuksin (1), vaikeuksin, pienin vaikeuksin, melko helposti, helposti ja hyvin helposti (6). Mittari vastaa EU-SILC 2013 -kyselyssä käytettyä mittaria, ja koettua tulotasoa ovat käyttäneet mm. Saarinen ja muut (2013).

Ihmissuhteita kuvaaviksi muuttujiksi poimittiin seuraavat lomakkeen väittämät: työ ja perhe-elämäni ovat hyvin tasapainossa (0–10), sosiaaliset suhteeni ovat minua tukevia ja palkitsevia (1–7), ihmiset kunnioittavat minua (1–7), minulla on hyvät mahdollisuudet osallistua paikallisiin tapahtumiin (0–10), edistän aktiivisesti muiden hyvinvointia ja onnellisuutta (1–7), asuinalueeni ihmiset kohtelevat minua tasa-arvoisesti (ei eristetä) (0–10) ja keskustelen mielelläni naapureiteni kanssa (1–5).

Materialismia mitattiin Tim Kasserin Materialistic Desires Scale -mittarilla (Polack & McCullough 2006), joka muodostuu seuraavista väittämistä: haluaisin ansaita enemmän rahaa, haluaisin omistaa hienomman auton, haluaisin omistaa enemmän vaatteita, haluaisin omistaa enemmän muodikkaita vaatteita, haluaisin omistaa hienompia elektronisia laitteita (esim. TV, stereot, tietokone) ja/tai kodinkoneita (esim. liesi, jääkaappi), haluaisin että minulla olisi useammin varaa käydä syömässä ravintolassa, haluaisin et-

tä minulla olisi useammin varaa mennä ulos elokuviin, konsertteihin, huvipuistoihin jne., haluaisin matkustaa useammin lomalle eksoottisiin paikkoihin ja toivoisin olevani rikkaampi. Kuttakin kohtaa arvioitiin asteikolla täysin eri mieltä (1) täysin samaa mieltä (7).

Anomalioita etsimässä

Ensiksi suomalaiset luokitellaan kahden tekijän, ulkoisen ja sisäisen hyvinvoinnin suhteen neljään luokkaan. Ensimmäinen tekijä liittyy kyselyhetken elintasoon ja tarkemmin siihen, kuinka tulot riittävät menoihin. Tätä pidän parempana mittarina kuvaamaan ihmisten taloudellista toimeentuloa kuin tuloja. Suuretkaan tulot eivät riitä, mikäli menoja on niihin nähden liikaa, ja päinvastoin pienilläkin tuloilla voi tulla toimeen, mikäli menot eivät ole niihin nähden liian korkeat. Köyhäksi määriteltiin henkilö, joka haastatteluhetkellä arvioi taloudellisen tilanteensa niin heikoksi, ettei selviä menoistaan. Muut vastaajat katsottiin hyväosaisiksi, eli he arvioivat tulojensa riittävän menoihin. Muuttujan katkaisukohtan valinnalla on hyvä teoreettinen perusta, sillä se jakaa aineiston tuloillaan toimeentuleviin ja toimeentulemattomiin. Mittari jättää toki epäilyksen sille, ovatko vastaajat osanneet arvioida toimeentulonsa oikein, mutta vastaava ongelma liittyy kaikkien subjektiiviseen arvottamiseen. Toinen, mutta edellä kuvatuista syistä johtuen huonompi, mahdollinen taloudellista tilannetta kuvaava muuttuja olisi ollut vastaajan tulot. Tähän kysymykseen oli kuitenkin noin 700 henkilöä jättänyt vastaamatta, minkä vuoksi sen käyttäminen olisi ollut tästäkin syystä vaikeaa. Katkaisukohtan oikeellisuutta tarkastellaan seuraavassa kuvailtaessa syntyvää neljää ryhmää nettotulojen ja perheeseen kuuluvien henkilöiden määrillä.

Toinen tekijä liittyi kokemukseen omasta elämästä. Vastaajat jaettiin kahteen ryhmään sen suhteen, kuinka he olivat vastanneet kysymykseen ”Kun ajattelet tämän hetkistä elämäsi kokonaisuutena, niin kuinka tyytyväinen tai tyytymätön olet siihen asteikolla 0–10?” Arvo nolla tarkoitti tyytymätöntä ja arvo kymmenen tyytyväistä. Ensimmäiseen ryhmään määriteltiin ne vastaajat, joiden tyytyväisyysarvio oli nollassa seitsemään, eli alle keskiarvon, ja tätä korkeammat arviot toiseen. Katkaisukohtalla on selkeä teoreettinen peruste, jonka muodostamisessa on käytetty kansainvälisesti yhdenmukaista tie-

toa suomalaisten elämään tyytyväisyyden tasosta. Katkaisukohtan valintaa puolustaa myös se tulos (taulukko 1), että ryhmän ”pienin vaikeuksin” elämään tyytyväisyyden keskiarvo on alle yleisen keskiarvon, kun ryhmän ”melko helposti” on sen yli. Toisin sanoen elämään tyytyväisyys on alentunut myös ihmisillä, joilla on vain jonkin verran taloudellisia vaikeuksia. Elämään tyytyväisyys on selkeässä positiivisessa yhteydessä taloudelliseen tilanteeseen ($F = 51.6, p < .000$).

Kahden edellä kuvatun tekijän perusteella väestö jaettiin neljään ryhmään (ks. taulukko 1). Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat henkilöt, joilla on taloudellisia ongelmia ja jotka ovat keskimääräistä vähemmän elämään tyytyväisiä (köyhä onneton). Heitä on suomalaisessa työikäisessä väestössä joka kuudes (15 %) ja heidän elämään tyytyväisyytensä on keskimäärin 5,4 (kh 1,8). Kotitalouden nettotulot ovat 2 241 euroa ja kotitaloudessa asuu keskimäärin 2 henkilöä. Toiseen ryhmään (14 %; ka. 5,9; kh. 1,6) kuuluvat henkilöt, joilla ei ole ongelmia taloudessa mutta joiden elämään tyytyväisyys on keskimääräistä alhaisemmalla tasolla (rikas onneton). Kotitalouden nettotulot ovat keskimäärin 3 346 euroa ja kotitaloudessa asuu keskimäärin 2 henkilöä. Kolmanteen ryhmään (17 %; ka. 8,5; kh. 0,6) kuuluvat ihmiset, joilla on ongelmia taloudessa mutta jotka kokevat elämään tyytyväisyytensä olevan keskimääräistä korkeammalla tasolla (köyhä onnellinen). Kotitalouden nettotulot ovat keskimäärin 3 360 euroa ja kotitaloudessa asuu keskimäärin 2,4 henkilöä. Neljännen ja suurimman ryhmän (53 %; ka. 8,6; kh. 0,6) muodostavat työikäiset suomalaiset, joilla ei ole taloudellisia ongelmia ja joiden elämään tyytyväisyys on keskimääräistä korkeammalla tasolla (rikas onnellinen). Kotitalouden nettotulot ovat keskimäärin 4 156 euroa ja kotitaloudessa asuu keskimäärin 2,3 henkilöä.

Taulukko 1 tekee näkyväksi – paitsi sen, että taloudellisen tilanteen mukaan suomalaiset jakautuvat hyvin eri lailla – myös sen, että elämään tyytyväisyys vaihtelee suurtenkin väestöryhmien välillä saman verran kuin se vaihtelee maittain esimerkiksi venäläisten ja tanskalaisten välillä. Erot ovat suuret. Taulukko kertoo myös sen, että samankaltaisessa taloudellisessa tilanteessa olevien ihmisten välillä voi olla suuria eroja elämään tyytyväisyydessä. Erityisen selvästi tämä näkyy köyhien ryhmän sisällä, vaikka myös hyväosaisten ryhmän sisällä eroja on nähtävissä.

Taulukko 1. Tutkimusryhmien muodostaminen objektiivisen ja subjektiivisen hyvinvoinnin perusteella.

	Tavanomaisten menojen kattaminen tuloilla...						Yhteensä
	suurin vaikeuksin	vaikeuksin	pienin vaikeuksin	melko helposti	helposti	hyvin helposti	
Tyytymätön (0)	2	1	1	0	1	2	7
1	3	1	2	5	0	0	11
2	4	5	10	4	0	0	23
3	7	8	9	6	10	1	41
4	7	7	6	12	5	1	38
5	8	22	15	15	6	3	69
6	6	8	33	28	17	4	96
7	8	32	81	88	33	22	264
8	10	37	138	295	171	61	712
9	7	16	91	143	160	76	493
Tyytyväinen (10)	3	3	9	23	31	26	95
Elämään tyytyväisyyden							
keskiarvo	5,67	6,53	7,39	7,79	8,14	8,32	7,67
Yhteensä	65	140	395	619	434	196	1 849

Luokittelun perusteella näyttää siltä, että stereotyyppioilla on perusteensa. Noin kaksi kolmasosaa luokitteluista vastaa käsitystä, että hyväosaiset ovat myös tyytyväisiä ja että huono-osaiset ovat tyytymättömiä elämäänsä. Kuitenkin kolmasosassa väestöstä tämä logiikka ei toimi. On hyväosaisia suomalaisia, jotka ovat elämäänsä tyytymättömiä samaan aikaan kun on elämäänsä tyytyväisiä huono-osaisia. Pääsääntöisesti huono-osaisien koetun hyvinvoinnin voidaan kuitenkin arvioida olevan väestökeskiarvojen alapuolella (ks. esim. Laipio & al. 2012; Kainulainen & al. 2013), mutta useinkaan nämä ryhmät eivät tule mukaan erilaisiin survey-tutkimuksiin. Mitkä tekijät selittävät näitä poikkeamia yleisestä linjasta?

Hyvät ihmissuhteet kantavat arjen huolien yli

Seuraavassa puretaan elämään tyytyväisyyttä pienempiin osiin käyttämällä PWI (*personal well being index*) -mittaria. Siinä vastaaja arvioi tyytyväisyyttään kahdeksan eri tekijän suhteen, joita ovat elintaso, terveydentila, se mitä saavuttaa elämässään, henkilökohtaiset ihmissuhteet, oma turvallisuus, ryhmiin kuuluminen, turvattu tulevaisuus sekä hengellisyys tai uskonnollisuus. Kutakin ulottuvuutta arvotetaan asteikolla nollasta (täysin tyytymätön) kymmeneen (täysin tyytyväinen).

Edellä määritelty ryhmäjako noudattelee tyytyväisyyden osalta ennako-oletusta siten, että kaikkein tyytyväisimpiä ovat ”rikkaat onnelliset” (PWI keskiarvo 78) ja vähiten tyytyväisiä ovat ”köyhät onnettomat” (ka. 51). Kaksi muuta ryhmää sijoittuvat näiden välille siten, että ”köyhät onnelliset” (ka. 72) on lähellä ”rikkaita onnellisia” ja ”rikkaat onnettomat” (ka. 60) näiden alla. Toisin sanoen yleinen tyytyväisyys tai tyytymättömyys ovat linjassa eri tyytyväisyyden ulottuvuuksien kanssa. Joitain eroja on kuitenkin havaittavissa elämänalueiden välillä. Kauimpana ”rikkaiden” ja ”köyhien” arviot ovat toisistaan ymmärrettävästi tyytyväisyydessä elintasoon, turvattuun tulevaisuuteen ja saavutuksiin elämässä. Ainoa asia, jossa ”rikkaat onnelliset” (ka. 74) ja ”köyhät onnettomat” (ka. 60) ovat suhteellisen lähellä toisiaan, on tyytyväisyys hengellisyyteen tai uskonnollisuuteen. (Taulukko 2.)

Kun tarkastellaan erikseen eroja hyvin ja huonosti toimeentulevien ryhmien sisällä, nousevat talouteen liittyvät tekijät ymmärrettävästi keskeisiksi. Suurin ero huonosti toimeentulevien ryhmien välillä liittyy kokemukseen siitä, mitä on elämässään saavuttanut. Huonossa taloudellisessa tilanteessa elävien ja elämäänsä tyytyväisten arvio siitä, mitä ovat saavuttaneet elämässään, on selvästi korkeampi kuin niiden, joiden elämään tyytyväisyys on keskimääräistä alhaisempi. Seuraavaksi suurin erotteleva tekijä on kokemus turvattuudesta tulevaisuudesta ja kolmanneksi tyytyväisyys henkilökohtaisiin ihmissuhteisiin. Hyvin

Taulukko 2. Tyytyväisyys eri elämäntilanteisiin (PWI:n ulottuvuudet, asteikko 0–100) neljässä ryhmässä. Ryhmien väliset erot keskiarvoissa tilastollisesti erittäin merkitseviä (ANOVA; $p < .000$).

Tyytyväisyys...	Onneton		Onnellinen		Yhteensä		
	Köyhä n = 286	Rikas n = 261	Köyhä n = 314	Rikas n = 985	ka.	kh.	selityaste (Eta Sq.)
	ka.	ka.	ka.	ka.			
elintasoosi	38,0	61,2	60,2	78,0	66,4	23,2	0,38
terveydentilaasi	50,6	58,6	72,7	77,6	69,9	23,7	0,19
mitä saavutat elämässäsi	44,7	55,9	72,7	77,8	68,7	20,3	0,39
henkilökohtaisiin ihmissuhteisiisi	54,3	56,5	79,1	79,9	72,5	22,5	0,25
omaan turvallisuuteesi	64,2	72,5	81,6	86,1	80,0	18,8	0,19
että kuulut joihinkin ryhmiin	53,8	56,5	72,9	76,7	69,6	22,4	0,18
turvattuun tulevaisuuteesi	41,0	58,2	68,8	77,7	67,7	22,9	0,34
hengellisytytesi tai uskonnollisuuteesi	59,6	63,8	70,2	73,5	69,4	23,4	0,05

toimeentulevien ihmisten elämään tyytyväisyys sen sijaan heijastelee erityisesti eroja tyytyväisyydessä ihmissuhteisiin. Henkilökohtaisiin ihmissuhteisiin tyytyväisyyden keskiarvojen vaihtelu vahvistaa käsitystä, että ihmissuhteilla on vahva merkitys elämään tyytyväisyydelle yleensä. Ihmissuhteisiin tyytyväisyys erottelee selkeästi ”onnelliset” ”onnettomista” samaan aikaan kun ”rikkaiden” ja ”köyhien” välillä eroa ei ole havaittavissa. Siksi lienee syytä tarkastella yksityiskohtaisemmin ihmissuhteita.

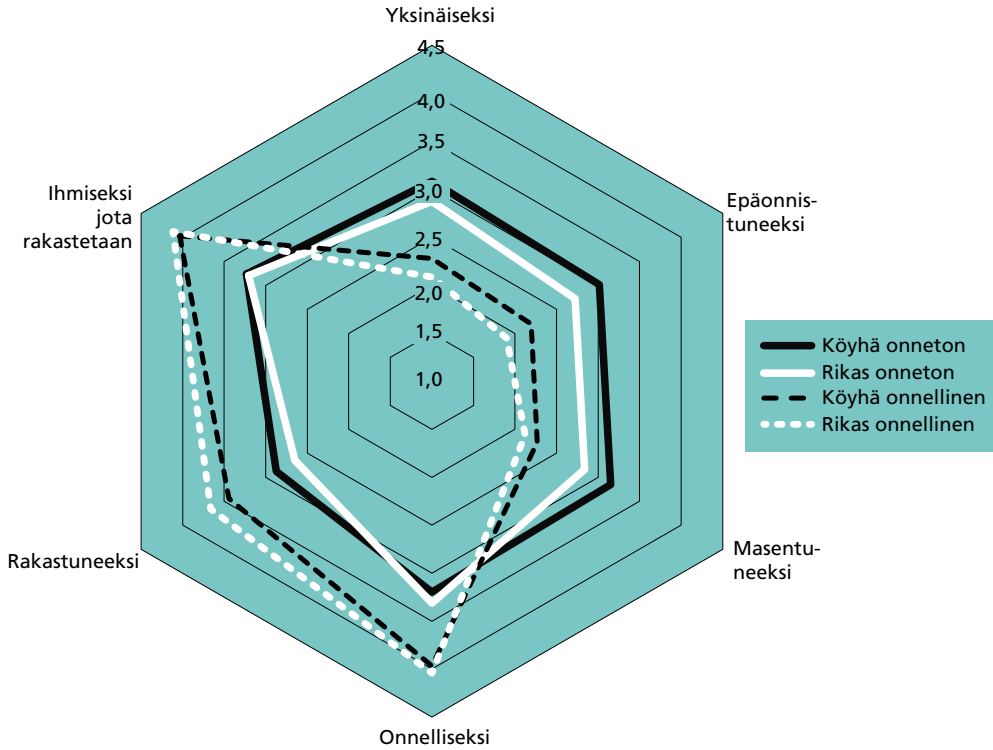
Vastaajilta kysyttiin ”Kuinka usein olet tuntenut itsesi viimeisten 12 kuukauden aikana...” ja luettiin kuusi arvioitavaa kohdetta. Vastausvaihtoehdot vaihtelivat yhdestä (ei koskaan) viiteen (jatkuvasti). Arvioitavia asioita olivat yksinäisyyden kokemus, masentuneisuus, epäonnistuminen, onnellisuus, rakastaminen ja rakastetuksi tuleminen. Kokemukset liittyvät ihmissuhteisiin ja niiden laatuun sekä psyykkisen hyvinvoinnin vajeisiin.

Elämäänsä tyytymättömien ja tyytyväisten suomalaisten profiilit eroavat selvästi toisistaan (kuvio 1). Tämä toteutuu lähes riippumatta siitä, millainen heidän elintasonsa on, eli onko heillä taloudellisia ongelmia vai talous tasapainossa. Tiivistäen voidaan sanoa, että elämäänsä yleisesti tyytyväisten ihmisten elämään heijastuvat onnellisuuden, rakastamisen ja rakastetuksi tuleminen kokemukset. Elämäänsä tyytymättömien elämää taas leimaavat muita useammin yksinäisyyden, masentuneisuuden ja epäonnistumisen kokemukset.

Edellä tehtyjen kuvailevien analyysien ja aiemman hyvinvointia koskevan tietämyksen pohjalta piirretty kuva, jossa elämään tyytyväisyys määrittyy suhteessa ulkoiseen maailmaan ja ihmissuhteilla on tässä prosessissa hyvin tärkeä osa. Hyvät ihmissuhteet näyttävät ylittävän taloudellisen toimeentulon merkityksen hyvinvoinnin kokemuksen tuottamisessa. Tätä tarkastellaan enemmän taulukossa 3, johon on koottu vastaajien ihmissuhteita kuvaavia väittämiä. Erot elämäänsä tyytyväisten ja tyytymättömien välillä ovat yksiselitteisiä riippumatta siitä, onko vastaajalla ongelmia tulojen riittävyudessa menoihin. Kaikissa ihmissuhteita mittaavissa kohdissa – mitattiinpa muiden suhtautumista itseän tai omaa suhtautumista muihin – elämäänsä tyytyväisillä ihmisillä on paremmat suhteet muihin ihmisiin kuin on elämäänsä yleisesti tyytymättömillä.

Taulukkoon 3 on nostettu ihmissuhteiden vastinpariksi yksi muihin tekijöihin liittyvä seikka. Aiemmin on todettu, että materialistisesti ajattelevilla ihmisillä on muita alhaisempi elämään tyytyväisyys (ks. Kasser & al. 2004). Tämä löydös saa vahvistuksen myös tällä aineistolla. Materialistisesti ajattelevien ihmisten elämään tyytyväisyys on muita alhaisempi riippumatta siitä, mikä on heidän taloudellinen tilanteensa (esim. Diener & Biswar-Diener 2002, 144). Aiemmin on löydetty kaksi selitystä materialismin synnylle, yhtäältä puute ja turvattomuus ja toisaalta ulkoapäin opitut arvostukset (Kasser 2002). Edellinen tapa näyttäisi ilmeiseltä, sillä rahahuolten vaivaa

Kuvio 1. Tunnetilojen useus kyselyhetkeä edeltäneiden 12 kuukauden aikana eri ryhmissä. Neljän ryhmän väliset erot tilastollisesti erittäin merkitseviä (ANOVA, $F = 68.79 - 167.7$, $p < .000$) ("Kuinka usein olet tuntenut itsesi viimeisten 12 kuukauden aikana...")

Taulukko 3. Ihmissuhteita kuvaavien tekijöiden yhteys tutkimusryhmiin (keskiarvo). Erot ryhmien välillä tilastollisesti erittäin merkitseviä (ANOVA; $p < .000$).

Väittäjä (asteikko)	Köyhä			Rikas		
	onneton	onnellinen	ka. suhde, %	onneton	onnellinen	ka. suhde, %
Työ ja perhe-elämäni ovat hyvin tasapainossa (0–10)	4,90	6,91	141	5,91	7,94	134
Sosiaaliset suhteeni ovat minua tukevia ja palkitsevia (1–7)	4,20	5,72	136	4,41	5,67	129
Ihmiset kunnioittavat minua (1–7)	4,20	5,46	130	4,54	5,47	120
Minulla on hyvät mahdollisuudet osallistua paikallisiin tapahtumiin (0–10)	5,96	7,56	127	7,15	7,97	111
Edistän aktiivisesti muiden hyvinvointia ja onnellisuutta (1–7)	4,23	5,30	125	4,29	5,21	122
Asuinalueeni ihmiset kohtelevat minua tasa-arvoisesti (ei eristetä) (0–10)	6,96	8,32	120	7,55	8,63	114
Keskustelen mielelläni naapureitteni kanssa (1–5)	3,12	3,43	110	3,09	3,53	114
Materialismi (1–7)	4,88	4,63	95	4,22	3,77	89

mien ihmisten materialismi on vahvempaa kuin vailla rahahuolia elävien riippumatta siitä, kuinka tyytyväisiä he ovat elämäänsä.

Ihmisuhteiden määrälläkin on yhteys elämään tyytyväisyyteen: sekä eri-ikäisten lasten määrä että aikuisten määrä kotitaloudessa ovat yhteydessä siihen. Kuten neljän ryhmän muodostamisen yhteydessä todettiin, on näiden ryhmien kotitalouden rakenne suhteellisen samanlainen. ”Onnelliset” vastaajat asuvat kuitenkin ”onnettomia” useammin hieman suuremmissa kotitalouksissa. Tilastollisesti eroa on kuitenkin havaittavissa ainoastaan aikuisten määrässä ($r = .10$) ja vauvaikäisten määrässä ($r = .12$) sekä siinä, kuinka monta ihmistä kotitalouteen kuuluu yhteensä ($r = .13$). Kouluikäisten lasten määrä ei korreloi elämään tyytyväisyyden kanssa. Löydös tukee näkemystä siitä, että nimenomaan pienet lapset lisäävät vanhempien onnellisuutta (Erola & Härkönen 2014; Myrskylä & Margolis 2014).

Pohdinta

Yhteiskuntien keskeisenä tehtävänä on turvata kansalaistensa ihmisarvoinen elämä ja hyvinvointi. Artikkelin tulokset nostavat esiin hyvinvoinnin moninaisuuden, mosaiikkimaisuuden ja haasteellisuuden hyvinvointipolitiikan taustalla. Erityisen tyytyväisiä suomalaiset ovat omaan turvallisuuteensa, ihmissuhteisiinsa ja siihen, että he kuuluvat erilaisiin ryhmiin. Erilaisessa taloudellisessa tilanteessa elävien kesken löytyy kuitenkin suuria eroja: yleisen tyytyväisyys vaihtelee 5,4:n ja 8,5:n välillä, kun tyytyväisyyttä arvioidaan asteikolla 0–10. Hyvät suhteet muihin ihmisiin sekä masennuksen ja epäonnistumisen tunteet näyttävät olevan tekijöitä, jotka erottelevat elämäänsä tyytyväiset ja tyytymättömät toisistaan. Ihmissuhteet, muilta tuleva kunnioitus sekä rakkaus, vaikuttavat hyvin voimakkaasti elämään tyytyväisyyteemme, vaikka taloudellinen tilanne otetaan huomioon. Tämä tulos poikkeaa aiemmasta maatasoisesta analyysistä, jossa kognitiivisten vertailujen arvioitiin vaikuttavan emotionaalista enemmän kokonaisvaltaiseen elämään tyytyväisyyteen (ks. Rojas & Veenhoven 2011). Jää myöhemmin todennettavaksi, onko kokonaisvaltainen elämään tyytyväisyys, onnellisuus, enemmän ”tunnetta” kuin ”järkeä”.

Ihmisuhteet näyttävät linkittyvän kokonaisvaltaiseen elämään tyytyväisyyteen taloudellisia

tekijöitä vahvemmin. Edellä suoritetun analyysin perusteella näyttää siis siltä, että ”onnellisia köyhiä” on olemassa. Koettu hyvinvointimme selittyy ulkoisilla olosuhteilla, ja muun muassa yhteiskuntapolitiikalla on tähän selvä vaikutuksensa. Tässä esitetty tulos vahvistaa koetun hyvinvoinnin mittaamisen merkitystä, kun arvioidaan yhteiskuntapolitiikan onnistumista. Kuitenkin ihmisten väliset suhteet, kansalaisyhteiskunta ja sosiaalinen pääoma, vaikuttavat koettuun hyvinvointiimme merkittävästi ja voivat pitää tyytyväisyyttämme korkealla tasolla, vaikka elämäsämme olisi ongelmia muilla alueilla. Kääntäen korkeakaan elintaso ei kykene pitämään tyytyväisyyttämme korkealla tasolla, mikäli suhteet muihin ihmisiin eivät ole kunnossa. Tämän näkökulman on pukenut upeasti yhteiskuntapolitiikan kielelle sosiaali- ja terveysministeriön entinen kansliapäällikkö Markku Lehto (2014) korostaessaan ihmisen toiminnan perusteiden ymmärtämistä ja niiden huomioimista ja hyödyntämistä paremman yhteiskuntapolitiikan rakentamiseksi. Tyytyväisyys ja onnellisuus tulee ottaa mukaan yhteiskuntapolitiittiseen keskusteluun.

Analyyseissa käytettiin koetun hyvinvoinnin mittarina yleistä elämään tyytyväisyyttä. Mittarilla on luonnollisesti vaikutuksensa lopputulokseen. Voidaan perustellusti pohtia, olisiko tulos ollut erilainen, jos olisikin käytetty onnellisuuden tai mielihyvän kokemusta mittaavaa kysymystä enemmän kognitiiviseen vertailuun viittaavan tyytyväisyyden sijasta? Oletettavasti tulos ei olisi eronnut voimakkaasti nyt esitetystä. Saataisi olla jopa niin, että mikäli olisi käytetty enemmän tunteisiin liittyviä ”onnellisuus”mittareita, olisi ihmissuhteiden merkitys korostunut tässä esitetystä. Yhteiskuntapolitiikan kannalta kokonaisvaltainen elämään tyytyväisyys toimii mielestäni luotettavampana toteutuneen yhteiskuntapolitiikan mittarina kuin vahvemmin tunne-elämään linkkautuvat mittarit. Yleinen keskustelu ”onnellisuustutkimuksesta” ja sen merkityksestä politiikan teossa on kärsinyt näistä käsitteellisistä epäselvyyksistä, ja on syytä tähdentää jatkossa entistä selvemmin, millaiseen teoreettiseen taustaan kulloinkin käytössä oleva mittari liittyy. Tällöin on mahdollista ymmärtää tuloksia – erityisesti niiden reunaehtoja – paremmin, jolloin poliittisten johtopäätösten tekeminen on mahdollista ilman, että niissä edetään stereotyyppien varassa.

Onnellisuuden ja kokemuksellisen hyvinvoinnin tavoittelua on vaikea pukea uskottaviksi po-

liittisiksi tavoitteiksi. Tulosten mukaan näyttää kuitenkin siltä, että jos haluamme edistää ihmisten hyvinvointia, ei riitä, että heillä on työtä ja varaa maksaa laskut, mikäli tämän hintana on ihmistä eristäytyminen, syrjäytyminen yhteisöistä ja vuorovaikutuksesta muihin ihmisiin (ks. esim. Rojas 2008; 2014). Vaikka ihmisten koetun hyvinvoinnin tavoittelu on poliittisesti vaikeaa, voidaan perustellusti kysyä, eikö politiikan tavoitteena nimenomaan tulisi olla sellaisten yhteiskunnallisten rakenteiden muodostaminen, jotka vahvistaisivat onnistumisen, yhteisöllisyyden ja välittämisen toteutumista.

Tätä on myös pyritty määrittelemään. Kestäviksi yhteisöiksi (kaupungeiksi) on esimerkiksi määritelty ne, jotka ovat tasa-arvoisia, joustavia ja ihmiset ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Niissä tulee olla mahdollisuus osallistua ja päästä palveluiden piiriin, hyvät yhteydet ja toimiva julkinen liikenne, luontoa ja lähiruokaa. (Riviera & Lagos 2013.) Poliitiikka kestävän kaupungin rakentamiseksi poikkeaa toki koettua hyvinvointia korostavasta sosiaali- tai yhteiskuntapolitiikasta, mutta ei ole siitä kovin kaukana. Lainsäädäntötyötä tehtäessä tulisikin ottaa vakavammin huomioon kysymys siitä, edistääkö laki yksilöiden eriytymistä toisistaan, yksinäisyyttä, vai vahvistaako se ihmisten välistä vuorovaikutusta, yhtei-

söllisyyttä. Missä kohdin esimerkiksi yksityisyyden suoja kääntyy itseään vastaan? Julkisuuteen nousseet kertomukset vanhempien ulkoistamisesta juuri aikuisiän saavuttaneiden mielenterveys- tai huumeongelmista kärsivien lasten hoidosta on esimerkki kategorisesta ajattelusta, joka ei tuota aina sitä hyvää jota on haluttu. Mentäessä lähemmäs ihmisten arkea nousee relevantiksi esimerkiksi kysymys siitä, ovatko julkiset kunnan tilat avoimia paikkoja harrastaa ja touhuta, vai ovatko ne maksua vastaan luovutettavia paikkoja.

Hyvä on myös pitää mielessä se esiin noussut näkökulma, että stereotyyppien takana on monesti toinen todellisuus. Erityisesti taiteilijat – eivät niinkään tutkijat – ovat onnistuneet tätä verhoa raottamaan. Marginaalissa elää vahvasti kaurismäkeläinen kauneus ja bergmanilainen kullisin takainen raadollisuus, hullun paratiisi ja helvetti.

Yhteiskuntapolitiikalla voidaan vaikuttaa siihen, kuinka hyväksi ihmiset elämänsä kokevat. Tällä on taas myönteinen vaikutus takaisin yhteiskuntaan. Ihmisten tyytyväisyyttä voidaan lisätä parantamalla materiaalisia elinolosuhteita, mutta erityisesti huolehtimalla ihmisten mahdollisuudesta olla vuorovaikutuksessa toistensa kanssa.

Saapunut 6.1.2014
Hyväksytty 17.9.2014

KIRJALLISUUS

- Airio, Ilpo & Niemelä, Mikko: Työmarkkinatuen saajien koettu terveys ja toimeentulo. S. 44–61. Teoksessa Mikko Niemelä & Juho Saari (toim.): Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Helsinki: Kansaneläkelaitos, 2013.
- Biswas-Diener, Robert: The Search for Happiness. *Science & spirit*. March–April, 2006.
- Biswas-Diener, Robert & Diener, Ed: Making the best of a bad Situation: Satisfaction in Slums of Calcutta, *Social Indicators Research* 55 (2001): 3, 329–352.
- Diener, Ed: Subjective well-being, *Psychological Bulletin* 95 (1984): 3, 542–575.
- Diener, Ed & Ryan, Katherine: Subjective well-being: a general overview. *South African Journal of Psychology* 39 (2009): 4, 391–406.
- Diener, Ed & Biswas-Diener, Robert: Will Money increase Subjective Well-being? *Social Indicators Research* 57 (2002): 2, 119–169.
- Diener, Ed & Inglehart, Ronald & Tay, Louis: Theory and Validity of Life Satisfaction Scales. *Social Indicators Research* 112 (2012), 497–527. DOI 10.1007/s11205-012-0076-y
- Erola, Jani & Härkönen, Juho: Lastensaannin vaikutus hyvinvointiin Euroopassa. Teoksessa Mikko Niemelä (toim.): Eurooppalaiset elinolot. Kelan tutkimusosasto, Teemakirja 14. Helsinki: Kela, 2014.
- Ervasti, Heikki & Saari, Juho: Onnellisuus hyvinvointivaltiossa. Teoksessa Heikki Ervasti & Juho Saari (toim.): Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus, 2011.
- Esterlin, Richard: An Economist's Road to Subjective Well-Being. *Applied Research in Quality of Life* 9 (2014): 3, 783–785.
- Hoffren, Jukka: Suomalaisen hyvinvoinnin tarina. *Tieteessä tapahtuu* 30 (2012) 3, 3–8.
- Hoffren, Jukka & Rättö, Hanna: Hyvinvoinnin mittarit. S. 219–239. Teoksessa Juho Saari (toim.): Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus, 2011.
- International Wellbeing Group 2006: Personal Well-being Index. Melbourne: Australian Centre on Quality of Life, Deakin University.
- Kahneman, Daniel & Deaton, Angus: High income improves evaluation of life but not emotional well-being. *PNAS* 107 (2010): 38, 16489–16493.

- Kainulainen, Sakari & Karppinen, Kalle & Saari, Juho: Ruoka-avun kohdentuminen Turussa. Selvitys leipää jonottavien ihmisten hyvinvoinnista. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. D Työpapereita 63. Helsinki, 2013.
- Kainulainen, Sakari & Saari, Juho: Koettu huonosaisuus Suomessa. Teoksessa Mikko Niemelä & Juho Saari (toim.): Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Helsinki: Kansaneläkelaitos, 2013.
- Kainulainen, Sakari: Elämäntapahtumat ja elämään tyytyväisyys eri sosiaaliluokissa. Kuopion yliopisto, sosiaalitieteiden laitos, Kuopio, 1998.
- Kajanoja, Jouko: Hyvinvointiteoria ja hyvinvointivaltio – Len Doyalin ja Ian Goughin teoria universaaleista tarpeista. Teoksessa Juho Saari & Sakari Taipale & Sakari Kainulainen (toim.): Hyvinvointivaltio moderneja klassikoita. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 2013.
- Kajanoja, Jouko: Kommunikatiivinen yhteiskunta, puheenvuoro hyvinvointivaltiosta. Helsinki: Tammi, 1996.
- Kasser, Tim & Ryan, Richard M. & Couchman, Charles E. & Sheldon, Kennon M.: Materialistic values: Their causes and consequences. S. 11–28. Teoksessa Tim Kasser & Allen D. Kanner (toim.): Psychology and Consumer Culture: The struggle for a Good Life in a Materialistic World. Washington, DC: American Psychological Association, 2004.
- Kasser, Tim: High Price of Materialism, Cambridge: MIT Press, 2002.
- Kawachi, Ichiro & Berkman, Lisa F: Social ties and mental health. *Journal of Urban Health-Bulletin of the New York Academy of Medicine* 78 (2001): 3, 458–467.
- Laipio, Kristiina & Saari, Juho & Honkalampi, Kirsi & Saarinen, Pirjo & Blåfield, Esko: Terveystapiointapiste Portin asiakkaat Kuopiossa. Suonensäisten huumeiden käyttäjien hyvinvointi sekä palveluiden ja tulonsiirtojen käyttö. Kuopio: Kuopion kaupunki, 2012.
- Lehto, Markku: Markkinat, sosiaaliturva ja yksilön voima. Kunnallisanalyyttämässä Polemiasarjan julkaisu nro 94, 2014.
- Myrskylä, Mikko & Margolis, Rachel: Happiness: Before and After the Kids. SOEPpapers on Multidisciplinary Panel Data Research 642. Berlin, 2014. www.diw.de/soeppapers.
- Michalos, Alex C & Robinson, Steven R.: The good life: eighth century to third century CE. S. 23–61. Teoksessa Kenneth C. Land & Alex C. Michalos & M. Joseph Sirgy (toim.): Handbook of Social Indicators and Quality of Life Research. Dordrecht: Springer Science+Business Media B.V., 2012.
- Mustonen, Pekka: Determinants behind the happiness of residents in the Helsinki metropolitan area. *Research on Finnish Society* 5 (2012), 29–38.
- Niemelä, Pauli: Systemaattinen ihmiskäsitys. Ihminen järjestelmänä: rakenne (33) ja toiminta (3X3). United Press, 2014.
- OECD: How's Life? 2013: Measuring Well-being, OECD Publishing, 2013. DOI: 10.1787/9789264201392-en
- O'Donnell, Gus & Deaton Angus & Durand, Martine & Halpern, David & Layard, Richard: Wellbeing and policy. London: Legatum Institute, 2014.
- Phillips, David: Quality of life concept, policy and practice. London: Routledge, 2006.
- Polack, Emily L. & McCullough, Michael E: Is Gratitude an alternative to Materialism? *Journal of Happiness Studies* 7 (2006): 3, 343–360.
- Rivera, Manuel & Lagos, Adriana: Establishing a Sustainable Development Goal on Cities. IASS Policy Brief, No. 3, December. Potsdam, 2013.
- Rojas, Mariano: Poverty and People's Well-being. Teoksessa (tulossa) Wolfgang Glatzer, Valerie Moller, Laura Camfield and Mariano Rojas (toim.): Global Handbook of WellBeing and Quality of Life. Springer, 2014.
- Rojas, Mariano: Enhancing Poverty-Abatement Programs: a Subjective Well-being Contribution. *Applied Research in Quality of Life* 4 (2012): 2, 179–199.
- Rojas, Mariano: Experienced Poverty and Income Poverty in Mexico: A Subjective Well-Being Approach. *World Development* 36 (2008): 6, 1078–1093.
- Rojas, Mariano & Veenhoven, Ruut: Contentment and Affect in the estimation of Happiness. *Social Indicators Research*, online since October 2011. DOI 10.1007/s11205-011-9952-0
- Saari, Juho: Hyvinvointi suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus, 2011a.
- Saari, Juho: Eriarvoisuus kasvun ja työllisyyden Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 76 (2011b):1.
- Saarinen, Arttu & Airio, Ilpo & Kaikkonen, Risto & Luoma, Minna-Liisa: Onnellisuus erityyppisillä asuinalueilla. *Yhteiskuntapolitiikka* 78 (2013):5, 520–532.
- Sarpila, Outi & Erola, Jani & Kekki, Joonas & Pitkänen, Karoliina: Suomi 2009: tutkimuslause ja aineistojen 1999–2009 vertailua. Turku: Turun yliopisto/Turun kaupunkikorkeakoulu, 2010.
- Simpura, Jussi & Uusitalo, Hannu: Hyvinvointi ja sosiaalinen kehitys. S. 106–139. Teoksessa Juho Saari (toim.): Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus, 2011.
- Stiglitz, Joseph E. & Sen, Amartya & Fitoussi, Jean-Paul: Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. Paris, 2009.
- Tay, Kuykendall & Dierner, E: Satisfaction and happiness – the bright side of quality of life. Teoksessa W. Glatzer (toim.): Global handbook of quality of life. New York: Springer. Painossa.
- Vaarama, Marja & Siljander, Eero & Luoma, Minna-Liisa & Meriläinen, Satu: Suomalaisen elämälaatu nuoruudesta vanhuuteen. S. 126–149. Teoksessa Marja Vaarama & Pasi Moisio & Sakari Karvonen (toim.): Suomalaisen hyvinvointi 2010. Helsinki: Terveystapiointilaitos, 2010a.
- Vaarama, Marja & Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari:

- Hyvinvointipolitiikka 2010-luvulla. S. 278–286. Teoksessa Marja Vaarama & Pasi Moisio & Sakari Karvonen (toim.): Suomalaisten hyvinvointi 2010. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2010b.
- Veenhoven, Ruut & Vergunst, Floris: The Easterlin illusion, Erasmus Happiness Economics Research Organization, EHERO working paper 2013/1. Erasmus University Rotterdam, 2013.
- Veenhoven, Ruut: Average happiness in 148 nations 2000–2009, World Database of Happiness, Erasmus University Rotterdam, The Netherlands. Luettu (25.9.2014) http://worlddatabaseofhappiness.eur.nl/hap_nat/findingreports/RankReport_AverageHappiness.php
- Veenhoven, Ruut: Cross-national differences in happiness: Cultural measurement bias or effect of culture? *International Journal of Wellbeing*, 2 (2012): 4, 333–353.
- Veenhoven, Ruut: How do we assess how happy we are? Tenets, implications and tenability of three theories. S. 45–69, Teoksessa Armitava Krishna Dutt & Benjamin Radcliff (toim.): *Happiness, Economics and Politics: Towards a multi-disciplinary approach*. Cheltenham: Edward Elgar, 2009.
- Veenhoven, Ruut: Why social policy needs subjective indicators. *Social Indicators Research* 58 (2002): 1–3, 33–45.
- Veenhoven, Ruut: The four qualities of life: Ordering concepts and measures of the good life, *Journal Of Happiness Studies* 1 (2000), 1–39.
- Veenhoven, Ruut: Is happiness a trait? Tests of the theory that a better society does not make people any happier. *Social Indicators Research* 32 (1994): 2, 101–160.
- Veenhoven, Ruut: Is happiness relative? *Social Indicators Research* 24 (1991), 1–34.
- Veenhoven, Ruut: *Conditions of Happiness*. Dordrecht/Boston/Lancaster: Kluwer Academic, 1984.

SUMMARY

Sakari Kainulainen: Money and love as sources of well-being (Raha ja rakkaus hyvinvoinnin lähteinä)

Political debate is heavily influenced by stereotypes. Poor people are thought to be deprived, wealthy people are thought to be well off and well to do. But to what extent are these stereotypes accurate? Do “happy poor people” exist? And what about “miserable rich folks”? Some commentators in today’s socio-political debate are inclined to emphasise the role of external life factors, others place greater weight on internal experiences. People’s well-being has been a serious topic of political debate at least since the publication of the Stiglitz report. Comparisons of the level of well-being across countries have brought to the fore one of the key discoveries of well-being research: some of the structures and institutional practices around us contribute to producing well-being, while others don’t.

This article addresses to what extent objective

circumstances and subjective experiences coincide in present-day Finland and on what conditions these might be at variance with each other. It seems that human relations are linked with life satisfaction more closely than economic factors. In other words, “happy poor people” do exist. Social and public policy has a definite impact on perceived well-being. The results presented in the article lend support to the importance of measuring perceived well-being. Human relations, civil society and social capital all have a significant impact on our perceived well-being, and they can contribute to maintain high levels of satisfaction even if we have problems in other areas of life. Conversely, even a high material standard of living will not alone sustain a high level of life satisfaction if our human relations are not harmonious.

Keywords: well-being, life satisfaction, perceived well-being.